

Kitekintő

Nagy Zoltán – Szép Tekla

Egyesült Államok és Kína: világgazdasági pozíciók változása?

Az elmúlt évtizedekben tapasztalható folyamatok, Kína gyors fejlődése és felemelkedése, abszolút gazdasági mutatóinak az Egyesült Államokhoz képest látható felzárkózása meghatározó eleme napjaink világgazdaságának. Cikkünkben e két gazdasági nagyhatalom külkereskedelmét vizsgáljuk: a kutatás fókuszában a nyitottság alakulása, a két ország exportjának és importjának szerkezete, illetve ezen túlmenően gazdasági egymásrautaltságuk áll. Elsősorban arra keressük a választ, hogy a két ország külkereskedelmének szerkezetét vizsgálva mennyire beszélhetünk kölcsönös függőségről, illetve Kína esetében mennyire fenntartható az eddigi növekedési ütem?

Kulcsszavak: külkereskedelmi nyitottság, világgazdasági pozíciók, pozícióváltozás

JEL-kód: F13, F14

A világ két legnagyobb gazdasági erejű országa - az Amerikai Egyesült Államok és Kína - alapvetően más fejlődési utat jártak be az elmúlt évtizedekben. Kínában a GDP átlagos éves növekedési üteme 1980-2009 között 10% volt, és a világ egyik legdinamikusabban fejlődő országaként 15 évben is 10% feletti gazdasági növekedést produkált, amelynek köszönhetően a világ 2. legnagyobb gazdaságává nőtt. Az Amerikai Egyesült Államok gazdasági növekedése sokkal lassabb, 1980-2009 között évente átlagosan 2,7%, és arányaiiban az ingadozások is jelentősebbek voltak (a 30 év közül 9 évben volt 4%, vagy annál nagyobb (Worldbank 2011)). Az „Új gazdaságnak” köszönhetően az 1990-es évek elejétől 2008-ig az egyik leggyorsabban növekedő fejlett ország volt, de az esetenként 4,5% feletti növekedés is jócskán elmaradt a kínai ütemtől. További fejlődésük alakulása a világgazdaság változásait is erősen befolyásolja, az egypólusúból (a hidegháború utáni évek) multipólusúvá váló világban Kína az egyik legfontosabb tényező lett.

2009-re Kína vásárlóerőparitáson számolt GDP-je elérte a 9.091 milliárd USD-t, az Amerikai Egyesült Államoké pedig a 14.119 milliárd USD-t a Worldbank adatai alapján. Ugyanakkor, ha nem vásárlóerőparitáson vizsgáljuk az adatokat, akkor már sokat módosul a kép: Kína GDP-je folyó áron 4.985 milliárd USD (a Worldbank adatai szerint az Amerikai Egyesült Államok esetében megegyezik a folyó áron, illetve a vásárlóerőparitáson számított GDP). A két ország között a legnagyobb szakadék az egy főre jutó GDP-ben mutatkozik meg: Kínáé 2009-ben vásárlóerőparitáson 6.827 USD volt, folyó áron 3.744 USD, az Egyesült Államoké 45.989 USD.

Persze Kína meghatározó szereplőként való megjelenése nem újkeletű, a történelemben sok évszázadon át egy fejlett, innovatív, környezetére nagy hatást gyakorló erőközpontot jelentett (1. táblázat). Ez a helyzet a XIX. század második felében változott, hiszen Kína az ópiumháborúk után veszített jelentőségéből, ekkor maradt el az Atlanti-óceán két partján roppant módon megerősödött hatalmak mögött. Az utóbbi évtizedekben érezhető változást mutatnak az adatsorok, Kína rohamléptekkel közeledik az Egyesült Államokhoz (immár maga mögött hagyva a világ többi országát a gazdaság abszolút erejét tekintve). A világ legnagyobb autó, mobiltelefon stb. piacaként, a legnagyobb autó, számítógép stb. gyártójaként az abszolút volument tekintve óriási lépésekkel fejlődik, ugyanakkor a fejlettséget jelző fajlagos adatokban még hatalmas a lemaradás.

1. táblázat: Az Amerikai Egyesült Államok és Kína GDP-jének alakulása a történelem folyamán (1990 Int. GK\$)

Év (Kr.u.)	USA	Kína
1	272	26 820
1000	520	27 494
1500	800	61 800
1600	600	96 000
1700	527	82 800
1820	12 548	228 600
1850	42 583	247 200
1870	98 374	189 740
1890	214 714	205 379
1900	312 499	218 154
1913	517 383	241 431
1929	843 334	274 090
1950	1 455 916	244 985
1970	3 081 900	636 937
1990	5 803 200	2 123 852
2000	8 032 209	4 319 339
2008	9 485 136	8 908 894

Forrás: Angus Maddison: Historical Statistics of the World Economy: 1-2008 AD

A kínai vállalatok előretörését, világgazdasági térnyerését mutatja, hogy míg 2005-ben a világ 500 legnagyobb vállalata közül 16 volt kínai, addig 2010-re ez a szám 46-ra nőtt. Ezzel ellentétes tendencia figyelhető meg az Amerikai Egyesült Államokat tekintve: 2005-ben 176 vállalat szerepelt a Fortune Global 500-as rangsorban, addig 2010-ben 139.

Egyes fejlettséget kifejező mutatók esetében hasonló folyamatok láthatóak, csökken a különbség az Egyesült Államok és Kína között, a kínai fejlődés dinamikusabb, ugyanakkor nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy alacsonyabb bázisról könnyebb fejlődni és például születéskor várható élettartam, internethasználók mutatók esetében egy magas, fejlett szintről nehéz előrébb lépni. A folyó fizetési mérleg és a külkereskedelmi mérleg is jelentős különbségeket mutat, Kína aktívuma az egyik legmagasabb a világ országai között, míg az Egyesült Államok óriási passzívummal emelkedik ki.

Az Egyesült Államok fejlődése sok tekintetben eltér más akciócentrumok, meghatározó világgazdasági régiók, főleg az Európai Unió fejlődésétől. A gazdaság és a társadalom több jelentős területén a kormányzat szerepvállalása sokkal kisebb, mint Európa fejlett, jóléti államaiban, az öngondoskodás szelleme (pl.: nyugdíj-, egészségügyi ellátás esetében) sokkal erősebb. A nagy állami elosztórendszerek kevésbé épültek ki, fejletlenebbek, az állami szabályozás rugalmasabb, ugyanakkor így a privát szektor, a vállalatok lehetőségei szerteágzóbbak. A kisebb adóterhelés, a sok esetben megengedőbb szabályozás a piaci viszonyok érvényesülését jobban segítették, mint az öreg kontinensen. A mobilabb, magasan képzett munkaerő, a rugalmasabb vállalati struktúrák (az informatikai szektor kiemelt szerepével), a fejlett infrastrukturális háttér, a kormányzati hatékonyság az utóbbi években a világ egyik legversenyképesebb gazdaságává tették az Egyesült Államokat, amely az országok versenyképességét rangsoroló nemzetközi

szervezetek közül az IMD-nél 1; a WEF-nél 4. pozíciót, Kína ugyanakkor a 18; és 27. helyezést foglalta el 2010-2011-ben.

2. táblázat: Kína és az Amerikai Egyesült Államok összehasonlítása néhány főbb adat alapján

	Kína	USA	Kína	USA
	2000		2009	
Népesség (millió fő)	1262,6	282,1	1331,4	307,0
Születéskor várható élettartam (év)	71,30	77,03	73,31	78,66
Folyó fizetési mérleg (GDP százalékában)	1,71	-4,21	5,96	-2,68
Folyó fizetési mérleg (BoP, folyó áron, milliárd US\$)	20,5	-416,3	297,1	-378,4
Mezőgazdaság által hozzáadott érték (GDP százalékában)	15,06	1,19	10,35	1,23
Ipar által hozzáadott érték (GDP százalékában)	45,92	23,44	46,30	21,29
Szolgáltató szektor által hozzáadott érték (GDP százalékában)	39,02	75,37	43,36	77,47
Mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatotthoz képest (%)	46,30	2,60	38,1*	1,4**
Iparban foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatotthoz képest (%)	17,30	23,20	27,8*	20,6**
Szolgáltató szektorban foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatotthoz képest (%)	12,70	74,30	34,1*	78**
Külkereskedelmi mérleg (GDP százalékában)	2,41	-3,86	4,41	-2,74
FDI, nettó (BoP, millió folyó US\$)	37 483,3	162 062	34 294,5	-133 971
FDI, nettó beáramlás (GDP százalékában)	3,20	3,25	1,57	0,95
Internet használók (1000 főre)	1,78	43,94	28,84	78,14
Vezetékes szélessávú internet előfizetők száma (100 lakosra)	0,00	2,51	7,78	27,78
Fegyver export (millió, konstans 1990 US\$)	272	7 220	870	6 795
Fegyver import (millió konstans, 1990 US\$)	2 015	301	595	831
Katonai kiadások (GDP százalékában)	1,81	3,05	2,01	4,68
1 milliónál népesebb városokban élők aránya a teljes népességhez viszonyítva (%)	13,68	43,15	17,49	44,64
Vidéki népesség aránya a teljes népességhez viszonyítva (%)	64,20	20,90	56,00	18,00

*2008-as adat Forrás: CIA World Factbook 2010

**2007-es adat

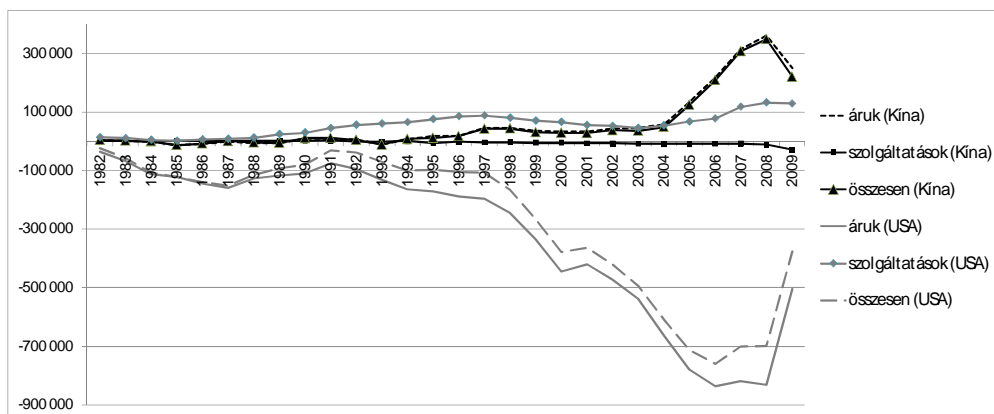
Forrás: Worldbank

Az elmúlt évtizedekben Kína egy erőteljes szerkezetváltáson ment keresztül: a hangsúly a mezőgazdasági szektor felől a gazdaság az ipari és a szolgáltató szektor felé mozdult el. 2000-ről 2009-re több, mint 4,5 százalékponttal csökkent a mezőgazdaság részesedése a hozzáadott értékből, elsősorban a terciér szektor javára. Ugyanakkor a legtöbb foglalkoztatott (38,1%) még mindig vidéken, a mezőgazdaságban dolgozik, mely egyrészt a szektor fejletlenségét mutatja, illetve az abban rejlő hatalmas munkaerőpotenciált. Kína gazdasági fejlődésével egyidejűleg megfigyelhető a foglalkozási átrétegződés, a mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya erőteljesen csökkent, az iparban és szolgáltatásokban foglalkoztatottaké nő, és ez természetesen együtt jár a vidéki lakosság arányának csökkenésével is.

Kína és az Amerikai Egyesült Államok külkereskedelme

1976 óta deficitese az Amerikai Egyesült Államok külkereskedelmi mérlege, és a hiány 2008-ra elérte a 865 milliárd dolláros szintet (ami a világ országai közül a legmagasabb), viszont az évtizedek óta tartó romló tendencia az utóbbi 2 évben megfordult, a válság mélyülésével az amerikai import nagyobb mértékben csökkent, mint az export (1. ábra). A gazdasági visszaesés és az olajárak csökkenése miatt javult a külkereskedelmi mérleg, csökkent a külkereskedelmi hiány, jelenleg a GDP 2,74%-át, összesen 386,3 milliárd USD-t tesz ki. Ugyanekkor a kínai kereskedelmi többlet is csökkent: 2008-ról 2009-re 3,3 százalékponttal 4,41%-ra mérséklődött, vagyis 220,1 milliárd USD-ra.

Az áruforgalomban látható jelentős hiányt kissé árnyalja a szolgáltatás-kereskedelemben mutatkozó pozitív kép. Az Egyesült Államok a világ legnagyobb szolgáltatás-exportőre, és a szolgáltatás-kereskedelemben ennek is köszönhetően majd 160 milliárd dolláros aktívum tapasztalható.

1. ábra: Az Amerikai Egyesült Államok és Kína külkereskedelmi mérlegének alakulása (1982-2009, millió US\$, folyó áron)

Forrás: Worldbank adatai alapján saját szerkesztés

A folyó fizetési mérleg és a külkereskedelmi mérleg hiánya évtizedek óta kedvezőtlen tendenciákat jelez. Az Egyesült Államok eladósodottsága egyre jelentősebb gondokat okoz, és a Worldbank adatbázisa szerint immár meghaladja a GDP 67%-át, 9471 milliárd USD. Kína bruttó államadósága ezzel szemben 17% volt 2009-ben az IMF adatbázisa szerint. Ez a hatalmas gazdasági teljesítőképesség ellenére is már figyelmeztető jel, és a válságkezelésre irányuló eszközök (gazdaságélénkítő programok, szociális kiadások) tovább növelhetik ezt az egészségtelen arányt. Míg az ország a 2. világháború után a világ legnagyobb hitelezője volt, mára a világ legnagyobb adósává vált.

Az amerikai működő tőke befektetések legfontosabb célpontjainak sorrendjében Európát Latin-Amerika, Kanada és Kelet- és Délkelet-Ázsia követi, és ezek mellett még fontosabb szerepet játszanak az off-shore területek (pl.: Bermuda, Panama). Az Egyesült Államokban befektetett tőkeállomány nagy része Európából érkezik (Egyesült Királyság, Hollandia, Németország), Japán és Kanada szerepe már kisebb. Az utóbbi évtizedekben felerősödő tőkemozgások a globalizált világgazdaságban lejátszódó dereguláció és az információs technológiák terjedésével, az informatikai szektor megerősödésével, a FED kamatpolitikájával is magyarázhatóak, amelyek hatására az amerikai gazdaság a 2008-as válságig gyorsan reagált a gazdaságban végbemenő változásokra, a ciklikus ingadozásokra. Ezeket a reakciókat legtöbbször segítette a dollár árfolyamának alakulása, amely nagy vonalakban a 90-es évek folyamán erősödést mutatott, 2001-től a kamatcsökkentések hatására is romlást, amely az exportot támogatta. A gyengülő dollár ellenére kialakult óriási külkereskedelmi hiány azt jelenti, hogy a külső finanszírozásból fenntartott

fogyasztás elképesztő méreteket öltött, az amerikai gazdaság belső szereplőinek megtakarításai nagyban csökkentek. Mindezek ellenére elmondható, hogy a világ nettó megtakarításainak jó részét (2/3-dát) a mai napig az Egyesült Államok gazdasága szívja fel (kölcshöntőke formájában) és az ezer milliárd dolláros nagyságrendű befektetési lehetőségek itt a legjobbak a világon, az amerikai állampapírok a legbiztosabb befektetési formák közé tartoznak. A pénzügyi szektor nehézségei ellenére a külföldi befektetők továbbra is hajlandóak finanszírozni az amerikai folyó fizetési mérleghiányt, ami a dollárt továbbra is az elsőszámú globális tartalékvaluta pozíciójában tartja (Magas I., 2010).

3. táblázat: A világ vezető áru exportőrei és áru importőrei, 2008

Export			Import		
Rangsor	Ország	Export érték (milliárd \$)	Rangsor	Ország	Import érték (milliárd \$)
1.	Németország	1465	1.	USA	2166
2.	Kína	1428	2.	Németország	1206
3.	USA	1301	3.	Kína	1133
4.	Japán	782	4.	Japán	762
5.	Hollandia	634	5.	Franciaország	708
6.	Franciaország	609	6.	Nagy-Britannia	632
7.	Olaszország	540	7.	Hollandia	574
8.	Belgium	477	8.	Olaszország	556
9.	Oroszország	472	9.	Belgium	470
10.	Nagy-Britannia	458	10.	Dél-Korea	435

Forrás: World Trade Report 2009, 15. oldal

4. táblázat: A világ vezető szolgáltatás exportőrei és szolgáltatás importőrei, 2008

Export			Import		
Rangsor	Ország	Export érték (milliárd \$)	Rangsor	Ország	Import érték (milliárd \$)
1.	USA	522	1.	USA	364
2.	Nagy-Britannia	283	2.	Németország	285
3.	Németország	235	3.	Nagy-Britannia	199
4.	Franciaország	153	4.	Japán	166
5.	Japán	144	5.	Kína	152
6.	Spanyolország	143	6.	Franciaország	137
7.	Kína	137	7.	Olaszország	132
8.	Olaszország	123	8.	Spanyolország	108
9.	India	106	9.	Írország	103
10.	Hollandia	102	10.	Dél-Korea	93

Forrás: World Trade Report 2009, 17. oldal

Az Egyesült Államok legfontosabb kereskedelmi partnerei között jelentős szerepet játszanak szomszédai. Az Európai Unió után Kanada és Mexikó az export legfontosabb célországai, megelőzve Kínát és Japánt, míg az import tekintetében 3. és 4. helyet foglalják el Kína és az Európai Unió után. Az Egyesült Államok a két szomszédos állammal hozta létre az Észak-Amerikai Szabadkereskedelmi Egyezményt (North American Free Trade Agreement) amely megállapodás 1994. január 1-jén lépett életbe. Az övezetben a vámmentesség a három ország valamelyikében előállított termékekre vonatkozik, és az együttműködés sikerét jelzi, hogy az

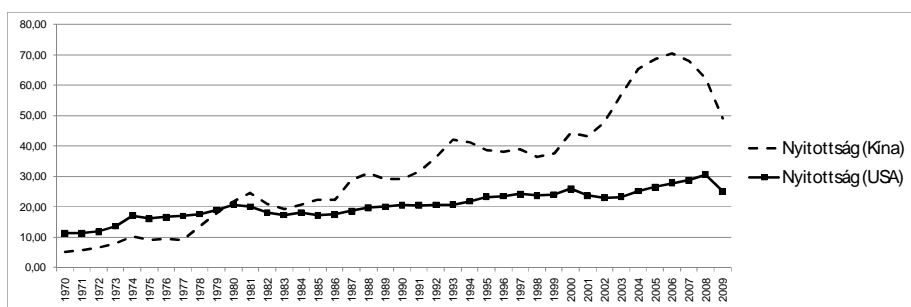
utóbbi években a világ legnagyobb gazdasági hatalma külkereskedelmének 25-30%-át jelentik a NAFTA országok, míg a másik két partnerország számára akár 70-80%-ot is jelenthet az Egyesült Államokkal való kereskedelem. Ez abban a tekintetben is jelentős arány, hogy Mexikó lakossága 107 millió, Kanadáé pedig 34 millió fő, így jócskán elmarad népességük a többi vezető külkereskedelmi partner mögött.

Kína legfontosabb külkereskedelmi partnerei az elmúlt két évtizedben Japán, Hong-Kong, az Amerikai Egyesült Államok és a délkelet-ázsiai kistigrisek voltak. Hong-Kong kereskedelmi fontossága az általa nyújtott adókedvezményekkel függ össze. Az állam 1997 óta újra Kína része „Különleges Igazgatású Terület” státuszt élvezve. Teljes adómentességet biztosít minden területén kívül végzett tevékenységre, melyet nagyon sok kínai vállalat kihasznál azzal, hogy tevékenységüket Hong-Kongban jegyzik be. A külkereskedelem növekvő értéke, mennyisége egyes irányok dinamikus fejlődését is jelenti, így Kína Európával folytatott kereskedelmének értéke 1998 óta közel tízszeresére emelkedett.

A nyitottság kérdése

A világ országainak külkereskedelmi nyitottságát vizsgálva általános gondolat, hogy az Amerikai Egyesült Államok egy relatíve zárt gazdaság, hiszen a hagyományos nyitottságot vizsgálva (mely az exportált és importált javak és szolgáltatások értéke a GDP-hez viszonyítva) ez az érték 25% volt 2009-ben. Ez az arány Németországban például 76%, Magyarországon meghaladja a 150%-ot. A viszonylagos zártságnak egyes vélemények ellentmondanak, ilyen a Squalli-Wilson szerzőpáros által bevezetett kereskedelmi intenzitási mutató, mely az adott ország külkereskedelmi forgalmának a világ többi országában jelentkező teljes külkereskedelmi forgalomhoz viszonyított hányadosa. Ez tulajdonképpen nem más, mint egy ország hozzájárulása a világ kereskedelméhez. Szerintük minél jelentősebb az adott ország kereskedelme, annál nyitottabb az adott ország. Ez alapján az Amerikai Egyesült Államok nyitottságának értéke 10,81; Németországé 5,54; Magyarorszáé 0,593. Így a világ legnyitottabb gazdasága az Amerikai Egyesült Államok, öt követi sorrendben Kína, Németország, Oroszország és Nagy-Britannia (J. Squalli-K. Wilson 2006 pp.6). Azért ezt a fajta nyitottság megközelítést árnyalja az Egyesült Államok külkereskedelmének aránya az ország teljes gazdaságában, „külkereskedelmi kitettség”, a hatalmas belső piac és a világgereskedelemben játszott szerep, ami közel sem annyira kiemelkedő, mint a gazdasági erő tekintetében.

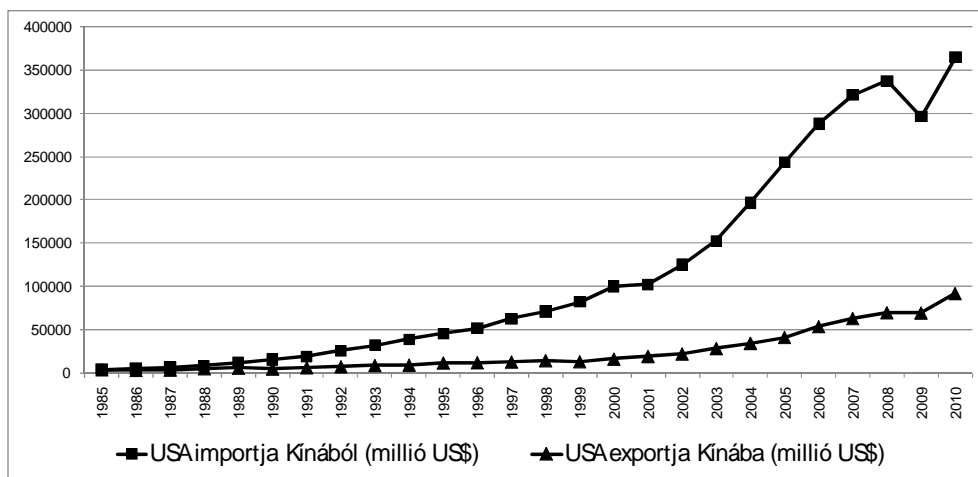
A 2. ábra a világ két legnagyobb gazdaságának külkereskedelmi nyitottságát mutatja, és ezen is nyomon követhető a kínai exportorientált gazdasági fejlődés. A hatalmas belső piac szerepe mindvégig meghatározó volt az Egyesült Államok esetében, míg Kínában az utóbbi időben, tulajdonképpen a 2008-ban kirobbant világgazdasági válság óta válik egyre fontosabbá.

2. ábra: Az Amerikai Egyesült Államok és Kína nyitottságának alakulása 1970-2009 között

Forrás: saját szerkesztés a Worldbank adatai alapján

A kínai gazdasági modell kulcseleme az exportorientáció, mely 1979-től a gazdasági növekedés meghatározója. Ezzel egyedülálló a nagy, fejletlen országok között. Más feltörekvő országok (például Brazília, India, Indonézia stb.) a belső kereslet kielégítését tűzték ki célul, majd a megerősödött gazdaság exportjára támaszkodva kívánták generálni a gazdasági növekedést. Kína ezzel szemben - a hatalmas belső keresleti potenciállal dacolva – az „exportorientált fejlesztési pályát” választotta (Inotai A., 2011), mellyel 2009-ben már a világ legnagyobb exportőre és második legnagyobb importőre. A világ legnagyobb valutatartalékával rendelkezik, mely 2011 márciusában meghaladta a 3000 milliárd dollárt (<http://www.chinability.com/Reserves.htm>), ezzel egyidejűleg az Amerikai Egyesült Államok valutatartaléka a CIA Factbook adatbázisa szerint 2009-ben 130,8 milliárd USD volt. Ugyanakkor nem szabad elfeledkezni arról a tényről, hogy Kína valutatartalékának jelentős része amerikai államkötvényekben van elhelyezve, ami erősen érdekeltté teszi az amerikai gazdasági fejlődésben, a válságból való kilábalásban.

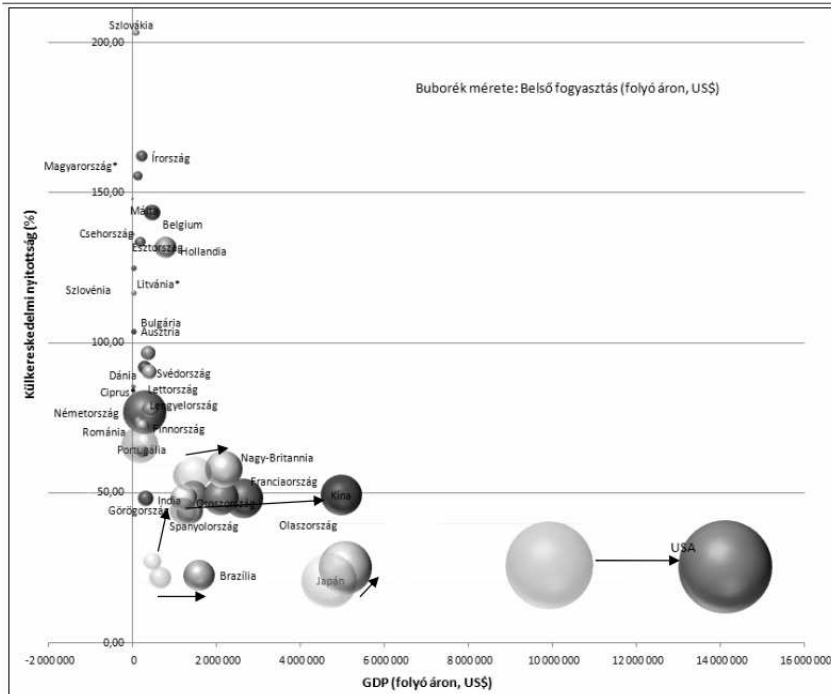

3. ábra: Kína és az Amerikai Egyesült Államok közötti kereskedelem alakulása 1985 és 2010 között (millió US\$)

Forrás: saját szerkesztés a Foreign Trade US Census Bureau adatai alapján

A nyitottság klasszikus értelmezése (export-import arány a GDP-hez viszonyítva) szerinti 3. ábra jól mutatja, hogy az 1979-es kínai fordulat után az exportorientált növekedés hogyan teszi a világkereskedelm egyre fontosabb szereplőjévé Kínát. Kína adatsora „csak” az elképesztő méretű GDP-növekedés miatt nem nőtt meredekebben az Amerikai Egyesült Államokkal való összehasonlításban. Az adatsor másik kiugrása a millenniumot követően Kína 2001-es WTO csatlakozásának következménye, mely eredményeképp felgyorsultak a reformfolyamatok, fokozódott a FDI beáramlása, illetve Kína nyitottsága.

A 4. ábra az Európai Unió tagállamainak, a BRIC-országoknak, Japánnak és az Amerikai Egyesült Államoknak mutatja a külkereskedelmi nyitottságát a GDP alakulásának függvényében a 2009-es évben. Az egyes buborékok mérete a vizsgálatba bevont országok belső fogyasztásával arányos. Néhány ország esetében (BRIC országok, Nagy-Britannia, Egyesült Államok) a 2000-es évhez képesti elmozdulást is szemléltetjük. Ennek az volt a célja, hogy megvizsgáljuk, milyen változások következtek be a válságot követően. Japántól eltekintve az összes országban nőtt a belső fogyasztás, illetve külön figyelemre méltó, hogy míg Indiában a nyitottság fokozódása volt a jellemző a vizsgált 9 évben, addig Kínában sokkal inkább a GDP növekedése (akár csak az Egyesült Államokban).

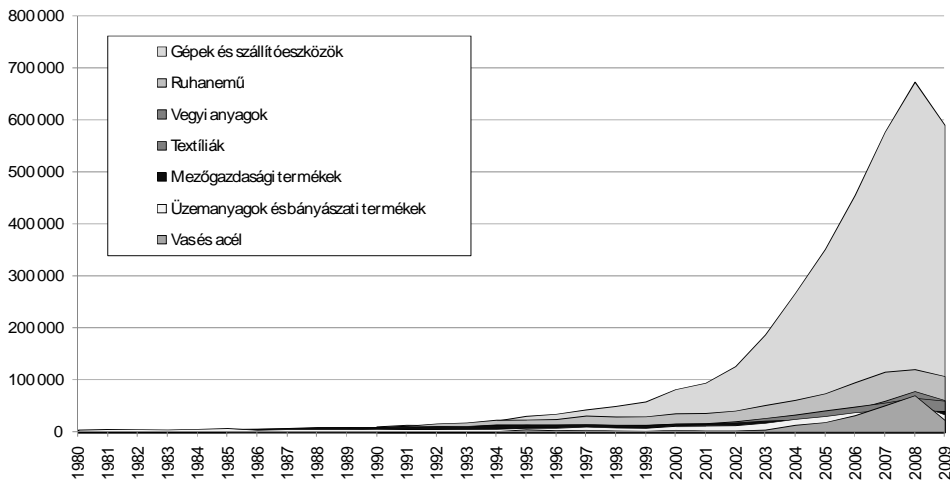
4. ábra: A vizsgált országok pozíciója 2009-ben (az elmozdulások kezdőpontja a 2000-es év)

Forrás: saját szerkesztés a Worldbank adatai alapján

A külkereskedelem szerkezete

Mind Kína, mind az Egyesült Államok exportjában a legnagyobb mértékben a gépek és szállítóeszközök áruőcsoport termékei jelennek meg, Kínában 591, az Egyesült Államokban 441 milliárd \$-nyi exportbevételét biztosítva. Az OICA (2011) adatai szerint mára Kína rendelkezik a világ legnagyobb autóiparával: 2010-ben már több, mint 18 millió gépjárművet állítottak elő, ez kétszerese a második legnagyobb autóipari nagyhatalom, Japán termelésének. Az Egyesült Államok ebben az évben mintegy 7,7 millió darabot termelt, ezzel a harmadik helyre szorulva vissza. A kínai autógyártás ezen nagymértékű növekedése a külföldi autóipari vállalatok befektetéseinek, és a kínai, valamint a vegyes tulajdonú autógyárak megerősödésének is köszönhető. Természetesen a kínai autóipar fejlettsége, szervezethez, termékeinek minősége nem éri el az évtizedek óta élenjáró országok (főleg Németország, Japán és az Egyesült Államok) szintjét. Dél-Korea, Brazília és India termelése is nagymértékben emelkedett, és megelőztek olyan hagyományos szereplőket, mint Franciaország, Spanyolország, Olaszország vagy Nagy-Britannia. A személy- és tehergépkocsigyártás meghatározó egy-egy ország gépiparán belül, ugyanakkor a közlekedési gépgyártás más ágazatai, a vasúti kocsik, mozdonyok, a repülőgépek gyártása és a hajógyártás is kiemelt jelentőségű. Ezek szintén magas szintű technológiai fejlettséget mutatnak a vezető országokban, amelyek köre ugyanaz, mint az autógyártásban. Néhány kivételtől eltekintve (Kína) itt a centrumországok termelése meghatározó, az újítások, szabadalmak, fejlesztések biztosítják az észak-amerikai, nyugat-európai és kelet-ázsiai országok fölényét.

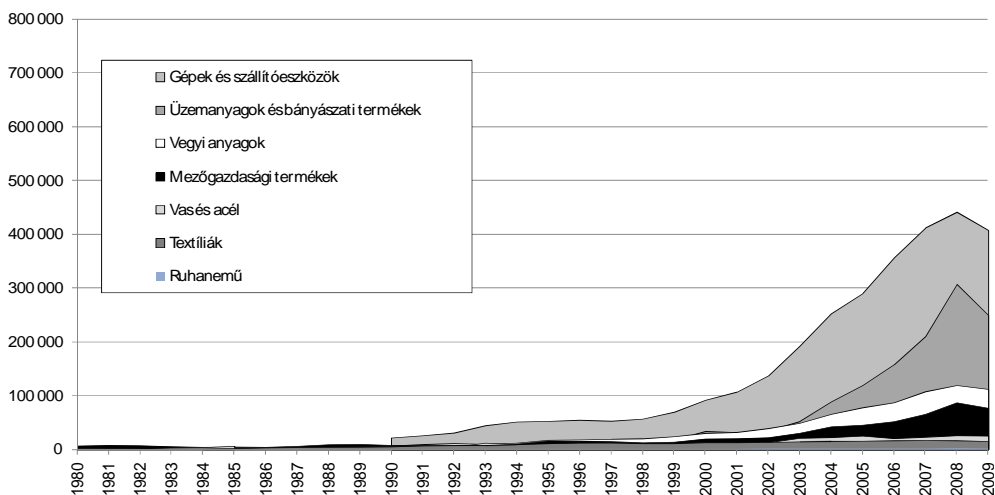

5. ábra: Kína exportjának megoszlása árucsoportok szerint (1980-2009, millió US\$ folyó áron)

Forrás: WTO adatai alapján saját szerkesztés

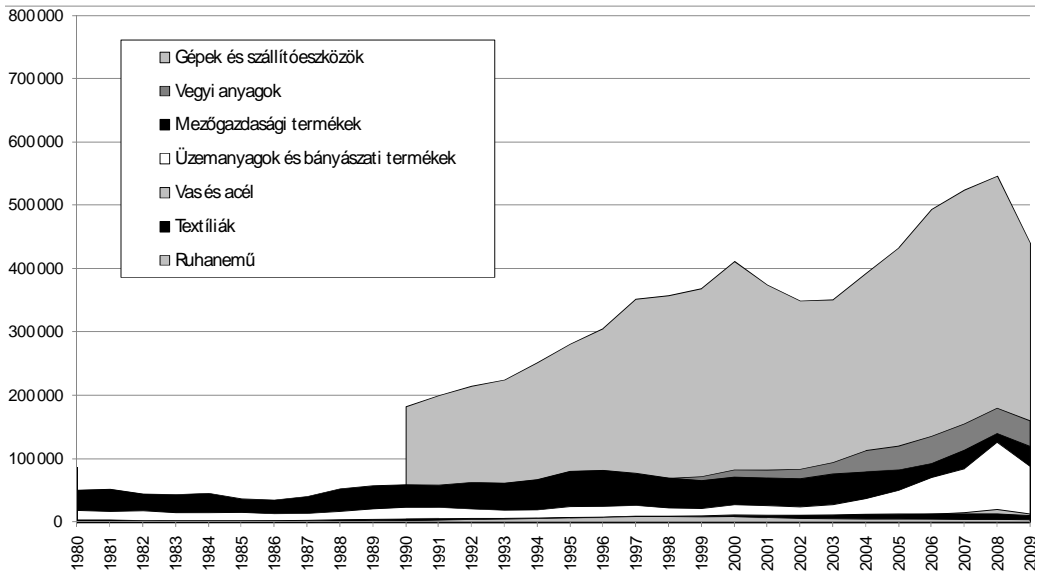
Jellemző tendencia Kínában, hogy exportjában egyre jelentősebb szerepet játszanak a magasabb technológiai igényű, feldolgozóipari termékek, míg a nyersanyagok exportja folyamatosan csökken. Ennek legfőbb oka a technológiai fejlődés, illetve hatalmas gazdaságának nyersanyag- és energia igénye. A válság csak kis mértékben érintette Kína kereskedelmét, jelentősebb visszaesés az exportban csak a vas és acél árucsoport esetében tapasztalható.

6. ábra: Kína importjának megoszlása árucsoportok szerint (1980-2009)

Forrás: WTO adatai alapján saját szerkesztés

Kína exportorientált növekedési modellje a fenti ábrán is jól kirajzolódik. A kínai import értéke mintegy fele az exporténak, a belső fogyasztás a 2000-es évek elején indult növekedésnek.

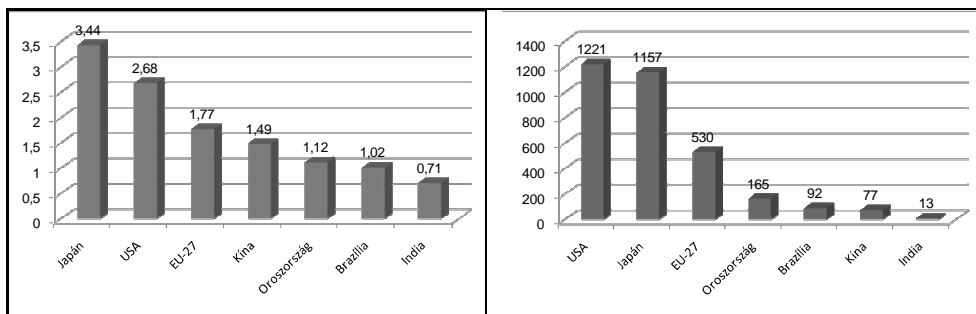

7. ábra: USA exportjának megoszlása árucsoportok szerint (1980-2009)

Forrás: WTO adatai alapján saját szerkesztés

Az amerikai áruforgalomban jelentős hiányt mutatkozik, és a fejlett országokhoz hasonlóan alakul a termékszerkezet, az exportot nagy feldolgozottsági fokú, magas technológiai fejlettségű áruk adják, ilyenek az elektromos eszközök, alkatrészek, gépjárművek (bár ezek kivitelét a termelés-kihelyezés csökkenti), számítógépek, vegyipari termékek, műanyagok.

Ez egyrészt a kiemelkedően magas termelékenységeknek köszönhető, illetve a magas K+F ráfordításoknak. A világgazdasági akciócentrumok közül az egy foglalkoztatottra jutó GDP, valamint a szolgáltatásban foglalkoztatottak aránya alapján is az Egyesült Államok vezet, ami az „Új gazdaság” működőképességét mutatja. Jellemzően az átlag amerikai foglalkoztatott egy évben többet (több munkórát teljesít), és termelékenyebben, hatékonyabban dolgozik, mint uniós társa, a kínai egy foglalkoztatottra eső GDP-t tekintve pedig több, mint ötszörös a különbség. Ehhez járul még a magasabb foglalkoztatási ráta (a munkaképes korúak közül több amerikai dolgozik), ami együttesen magasabb fejlettséget tesz lehetővé.

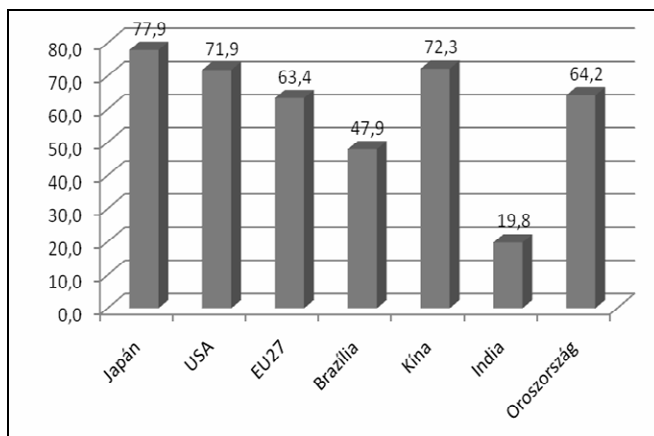

8. ábra: A K+F kiadások alakulása a GDP százalékában (2007) és az egy főre jutó K+F kiadások alakulása egyes világgazdasági régiókban (folyó US\$, PPP, 2007)

Forrás: OECD Factbook 2009

Az Egyesült Államokban a K+F kiadások a GDP több mint 2,5%-át jelentik (közel 300 Mrd USD) évente (OECD Factbook 2010). A kiadások fő forrása a kormányzat (25-30%) és a

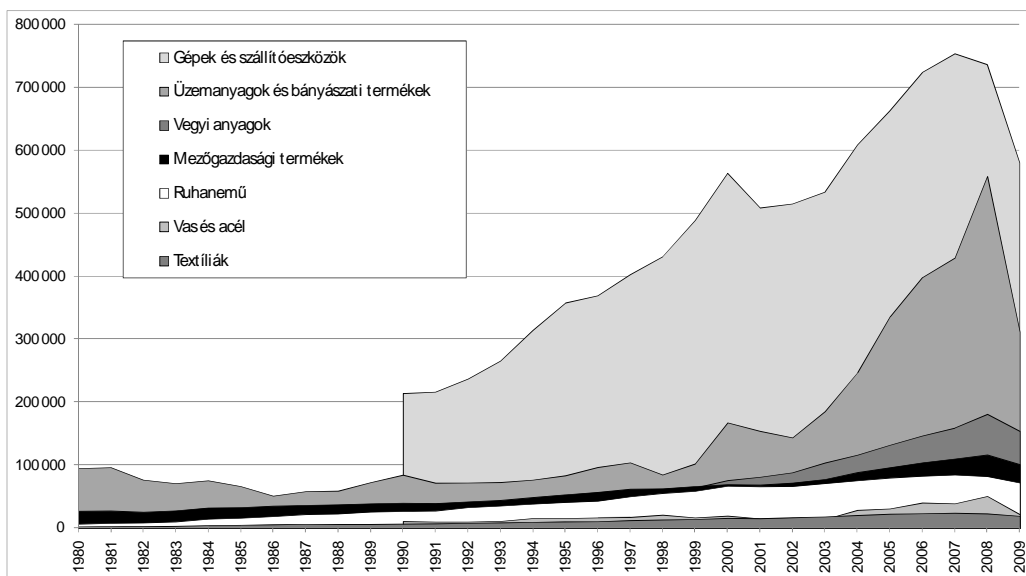
vállalatok (65-70%), a felsőoktatási intézmények és a non-profit szervezetek (5%) kisebb részt vállalnak az összes ráfordításból. Részben a magas színvonalú kutatás-fejlesztés, az erős nemzetközi versenyben sikeres nagyhírű kutatóintézetek, egyetemek biztosítják az amerikai gazdaság versenyképességét.

9. ábra: A vállalkozói szféra részesedése az összes K+F kiadásból egyes világgazdasági régiókban (2007, %)

Forrás: OECD Factbook 2009

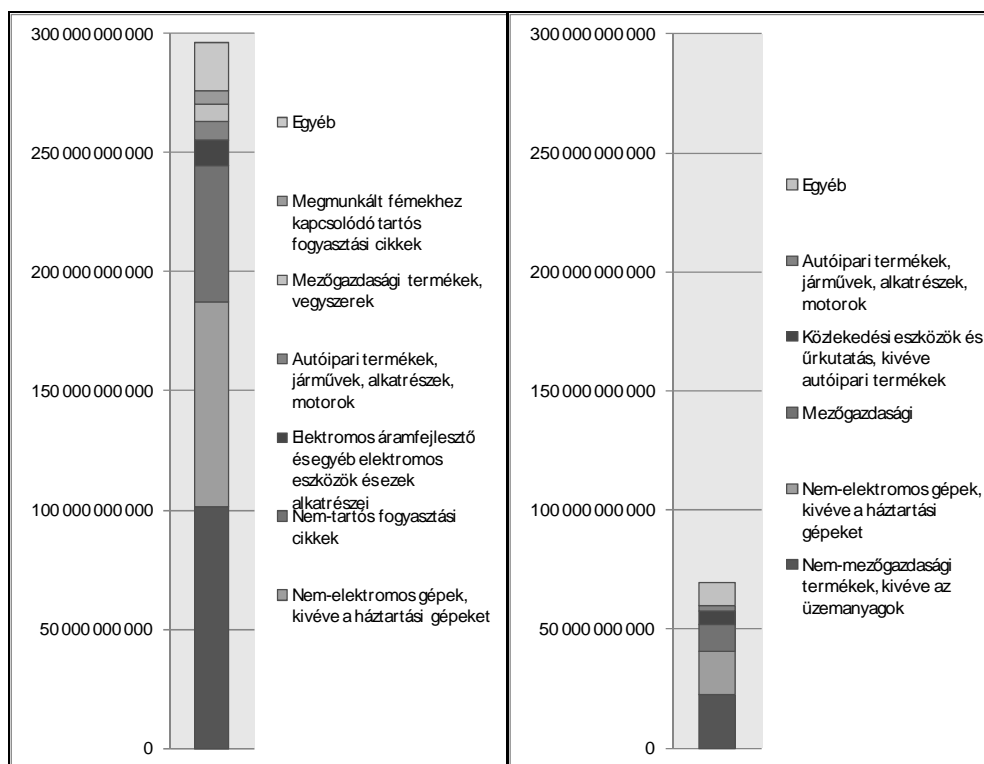
Innovációk intézményi változásokat is okoznak: olyan stratégiai szövetségek kialakulása, megerősödése is látható, amelyek célja a közös kutatás-fejlesztés (know-how transzfer, közös koordinálású K+F programok, stratégiai célú közös tervezés).

10. ábra: USA importjának megoszlása árucsoportok szerint (1980-2009)

Forrás: WTO adatai alapján saját szerkesztés

Az Amerikai Egyesült Államok fejlett iparral rendelkező centrum ország, mely erőteljesen megmutatkozik kereskedelmének árufőcsoport szerinti megoszlásában is. Az Amerikai Egyesült Államok importjában az üzemanyagok és bányászati termékek árufőcsoport kiemelt szerephez jut. Bár az Egyesült Államok az IEA (2011) adatai szerint 2010-ben a világ harmadik legnagyobb kőolaj kitermelője volt, ennek ellenére termelését teljes mértékben saját fogyasztásra fordítja, illetve a világ legnagyobb nettó kőolaj importőre is egyben. Az óriási energiaéhség az amerikai gazdaság minden szektorára jellemző, hiszen ipari termelése is az első helyet foglalja el az országok rangsorában, lakossága a magas életszínvonal, és az alacsonyabb árszintek miatt, valamint az ország fejlett infrastrukturális rendszere, közlekedése a klimatikus adottságok, a nagy távolságok és a jelentős utazási-szállítási igények miatt jelentős energiafogyasztó.

11. ábra: Kínából az Amerikai Egyesült Államok felé, illetve az Amerikai Egyesült Államokból Kína felé áramló javak és szolgáltatások alakulása 2009-ben
 Forrás: Foreign Trade US Census Bureau

Ha csak a két ország közötti áru-és szolgáltatás forgalmat nézzük, megállapíthatjuk, hogy az Amerikai Egyesült Államok nagyrészt feldolgozóipari termékeket exportál, vagyis tartós-és nem tartós fogyasztási cikkek, nem elektromos gépeket. A képet jelentősen árnyalja az a tény, hogy ennek a kínai exportnak a jelentős részét a Kínában letelepült amerikai leányvállalatok állítják elő. Az Amerikai Egyesült Államokból Kínába áramló FDI nagysága 2009-ben 3,6 milliárd USD volt az US-China Business Council adatai szerint, mellyel az 5. legnagyobb befektető az országban. Kína az Államokból elsősorban mezőgazdasági termékeket és magas szintű technológiát importál.

Összefoglalás

Az elmúlt évtizedekben tapasztalható folyamatok, Kína gyors fejlődése és felemelkedése, abszolút gazdasági mutatóinak az Egyesült Államokhoz képest látható felzárkózása meghatározó eleme napjaink világgazdaságának. Sokakat foglalkoztat, hogy mikor következik el az őrsváltás, Kína mikor válik a világ legnagyobb gazdaságává? Erre meglehet az esély a következő évtized végére, a 2030-as évtized elejére. Ugyanakkor a fajlagos mutatókban látható különbségek, a gazdasági, foglalkoztatási szerkezetben meglévő differenciák azt jelzik, hogy még ilyen nagymértékű növekedéssel is akár 3-4 évtized is szükségeltethet az egy főre jutó termelési, jövedelmi viszonyok különbségeinek nagymértékű csökkentéséhez.

Felvetődik a kérdés, Kína esetében ilyen időtávlatban lehetséges-e továbbra is ilyen mértékű növekedés, fejlődés? Minden bizonnyal nem, a belső problémák, ellentétek (óriási társadalmi és gazdasági, területi különbségek, a vidéki lakosságot érintő nagyarányú munkanélküliség, a képzettség alacsony szintje, a belső fogyasztás aránytalanságai stb.) néhány éven belül jelentősen lassíthatják, sőt megakadályozhatják a világgazdasági vezető szerep átvételét az Egyesült Államoktól. Ezzel összefüggésben kérdéses, hogy Kína milyen módon lesz képes válaszolni a kihívásokra, a változásokra, hogyan tud versenyképesebb gazdaságot építeni, a meglévő problémák, hiányosságok kezelésében a kormányzat hajlandó-e nyugati mintákat követni, az állam szerepét módosítani, csökkenteni, vagy egy keleti minta sikeres kialakításával új utat járva gyors ütemben fejlődni tovább?

„A tanulmány a TÁMOP-4.2.1.B10/2/KONV-2010-0001 jelű projekt részeként – az Új Magyarország Fejlesztési Terv keretében – az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.”

Felhasznált irodalom:

- Artner A. (2011): *A kínai működőtőke-export és az Európai Unió új keleti tagállamai Közgazdaság*, Budapest
- CIA Factbook (2011): <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>
- Elwell C.K., Labonta M., Morrison W.M.: Is China a Threat to the U.S. economy? CRS Report for Congress <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33604.pdf>
- Foreign Trade US Census Bureau (2011): <http://www.census.gov/foreign-trade/>
- Gács J. (2007): *A gazdasági globalizáció számokban A nyitottság alakulása az EU országokban* Közgazdasági Szemle pp.876-902
- Fortune (2011): GLOBAL500 www.fortune.com
- IMD (2011): *World Competitiveness Yearbook* <http://www.imd.org/research/publications/wcy/index.cfm>
- Inotai A. (2011): *Kína világgazdasági szerepének erősödése, az exportorientált „modell” jövője* Közgazdaság, Budapest
- IEA (2011): International Energy Agency www.iea.org
- IMF (2011): International Monetary Fund www.imf.org
- OICA (2011): International Organization of Motor Vehicle Manufacturers <http://oica.net/category/about-us/>
- Maddison A.: *Historical Statistics of the World Economy: 1-2008 AD* <http://www.ggd.net/maddison/content.shtml> letöltve: 2010. július
- Magas I. (2010): *Gazdaságfejlődés és válságok az Amerikai Egyesült Államokban, 1929-2009* in: Blahó A. – Kutasi G. (szerk.): *Erőközpontok és régiók – Akadémiai Kiadó, Budapest* pp. 157-201.

- Majoros P. (2011): Kína, a világ(gazdaság) műhelye. in. Majoros P. (szerk.): *Régiók a világgazdaságban*. Perfekt Kiadó, Budapest pp. 172-235.
- OECD Factbook (2009) (2010):
http://www.oecd.org/document/62/0,3746,en_2649_37443_34420734_1_1_1_37443,00.html
- Squalli J., Wilson K. (2006): A New Approach to Measuring Trade Openness. Dubai p.35
<http://www.zu.ac.ae/epru/documents/06-07-web.pdf>
- Székely-Doby A., Szilágyi J. (2009): *A válság hatása a meghatározó és a feltörekvő nem európai országokban*. Budapest, MTA VKI.
- US-China Business Council (2011): <http://www.uschina.org/>
- Worldbank (2011): www.worldbank.org
- World Economic Forum (2011): <http://www.weforum.org/>
<http://www.chinability.com/Reserves.htm>